

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
КАФЕДРА МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ**

«ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНОЇ МУЗИКИ»

Методичні рекомендації

до організації самостійної роботи здобувачів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

галузь знань	01 «Освіта/Педагогіка»
спеціальність	014 Середня освіта
предметна спеціальність/спеціалізація	014.13 Середня освіта (Музичне
освітньо-професійна програма	Середня освіта (Музичне
факультет	ННІ педагогіки

Рекомендовано до друку вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № від)

Рецензенти:

Копоть І.Є. – кандидат мистецтвознавства, доцент, директор музею Б. Лятошинського.

Синяк Л.В. – кандидат мистецтвознавства, завідувачка денним відділенням Житомирського музичного фахового коледжу ім. В. С. Косенка.

Моїсєєва М.А. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мистецької освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Історія зарубіжної музики: методичні рекомендації до організації самостійної роботи студентів / Укладач С. В. Олійник. Житомир: вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2021. 50 с.

У методичних рекомендаціях до організації самостійної роботи з освітньої компоненти знайшли втілення авторська програма курсу для студентів Навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка. Методичні рекомендації рекомендовано викладачам і студентам вищих і середніх навчальних закладів.

ЗМІСТ

Загальні положення

Структура навчальної дисципліни

Перелік і зміст тем для самостійного опрацювання

Вимоги до екзамену

Список рекомендованих музичних творів для слухання

Перелік літератури для самостійного опрацювання

Загальні положення

Головним завданням сучасної мистецької освіти є підготовка професійних фахівців в галузі історії музичного мистецтва. На широку обізнаність у питаннях історичного становлення і розвитку світової музичної культури спрямовано вивчення майбутніми вчителями курсу „Історія зарубіжної музики”. Він охоплює весь період розвитку західноєвропейського та російського музичного мистецтва і має на меті опанування студентами життєвого шляху і творчої спадщини композиторів-класиків. Цей курс спрямований на формування музичного світогляду у студентів, розширення їхнього тезаурусу, накопичення художньо-естетичного досвіду майбутніх фахівців засобами музичного мистецтва. Курс узагальнює відомості про композиторів різних країн та епох, художніх напрямків і стилів, показує як творча спадщина кожного композитора відображає суспільно-історичну картину життя, місце людини як особистості в умовах оточуючої дійсності, роль художника у історії людства.

Оволодіння цією дисципліною спрямовано на розвиток пізнавальних можливостей студентів, активізацію їх мислення, пам'яті, уваги, сприйняття, уяви. Окрім опанування теоретичними знаннями, студенти повинні досконало знати музичні твори композиторів, розумітися на індивідуальному стилі кожного з них. Слухаючи музику майбутні спеціалісти повинні емоційно співпереживати, відчувати кожну музичну інтонацію, розуміти зміст твору, особливості музичної форми, інтонаційної мови, визначати специфіку композиторського письма.

Велике значення у процесі фахової підготовки майбутніх фахівців відіграє самостійна робота. Організація самостійної роботи зумовлює студентів до пошуку необхідної інформації, як в музикознавчій літературі, так і в інтернет-джерелах. Майбутні спеціалісти напрацьовують навички самостійного опанування інформацією, визначають її якість, масштаб, зосереджуються на важливих фактах. Широкі можливості інтернету надають великий доступ до музичних творів, що дозволяє майбутнім фахівцям здійснювати інтерпретаційний відбір, формуючи музичний смак, критичне ставлення, оцінні судження.

Запропоновані методичні рекомендації побудовані на глибокій теоретичній основі, мають конкретні завдання для самостійного опрацювання, як то конспект біографії композитора та список творів по жанрах із виділенням провідних і наведення прикладів. Крім того, студентам запропоновано здійснювати узагальнені характеристики тієї чи іншої галузі творчості, формулювати самостійні висновки. Також до кожної теми запропоновано самостійне слухання музичних

творів з елементами музикознавчого аналізу та власним коментарем свого ставлення до твору.

Написання рефератів формує навички роботи з тематичною літературою, досвід відбору та структурування теоретичного матеріалу, підбір наочних матеріалів, актуалізацію власної творчості (за можливості – спів, виконання на інструменті.)

Самостійне створення тематичних презентацій формує у студентів досвід роботи з комп'ютерними технологіями. В цілому кожна презентація має певні тематичні вектори, тому один із них майбутній фахівець обирає для підготовки на практичне заняття, а інші створює в ході самостійної роботи.

Отже, організація самостійної роботи студентів побудована на основах відповідальності, критичного мислення, самоактуалізації, творчої активності.

Опис освітньої компоненти

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ОПП/ОНП рівень вищої освіти	Характеристика освітньої компоненти	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів - 6	Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка	Обов'язкова	
Модулів - 3	Спеціальність 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво)	Рік підготовки ¹	
Загальна кількість годин – 180		Лекції:	
		44 год.	
Тижневих годин для денної форми навчання: 3,5; 2 аудиторних - самостійної роботи студента – 4,5; 0,9	Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти	Практичні:	
		46 год.	
		Лабораторні:	
		-	-
		Самостійна робота	
		90 год.	
		Індивідуальні завдання:	
		Вид контролю:екзамен	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 50 % / 50 %

2. Мета та завдання освітньої компоненти

2.1. Мета освітньої компоненти полягає в оволодінні студентами історією становлення і розвитку зарубіжної музики, дослідженні життєвого шляху і творчого доробку композиторів з визначенням провідних жанрів творчості та стилістичних особливостей композиторського письма.

2.2. Основними завданнями вивчення освітньої компоненти “Історія зарубіжної музики ” є:

надання студентам основ історико-музикознавчих знань, які є професійно важливими для їхньої майбутньої діяльності;

- розширення мистецького світогляду та ціннісних орієнтацій майбутніх учителів на основі ознайомлення і вивчення кращих зразків світової музичної спадщини;
- формування досвіду спілкування з музичними творами, розвиток культури сприймання класичної музичної спадщини різних художніх напрямків та стилів;
- оволодіння педагогічно-аналітичними вміннями і практичними навичками на основі вивчення різних форм, жанрів, стилів музичного мистецтва.

1.3 Компетентності і програмні результати навчання

- Змістовно освітня компонента спрямована на формування здобувачами першого (бакалаврського) вищої освіти здатності розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі 01 Освіта /Педагогіка, в процесі навчання основ музичного мистецтва, теорії і практики художнього розвитку учнів, що передбачає застосування педагогічних технологій, методів освітніх наук і характеризується комплексністю та невизначеністю умов, системністю організації навчально-виховного процесу в основній (базовій) середній школі.
- ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- ЗК3. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями та застосовувати їх у практичній діяльності.
- ЗК4 Здатність спілкуватися державною та іноземними мовами як усно, так і письмово.
- ЗК5. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел, зокрема завдяки використанню інформаційних і комунікаційних технологій.
- ЗК7 Уміння аргументувати вибір шляхів вирішення завдань професійного характеру, критично оцінювати отримані результати та обґрунтовувати прийняті рішення.
- ЗК12 Здатність до адаптації та дії в новій ситуації, зокрема в міжнародному контексті.

- СК4. Здатність до перенесення системи фахових знань у площину навчального предмету музичне мистецтво, структурування навчального матеріалу, проектування та організації власної діяльності;
 - СК7. Використовувати сучасні інформаційні ресурси у сфері професійної педагогічної діяльності;
 - СК8. Демонструвати обізнаність щодо новітніх принципів та методів педагогічної та музично- психологічної діяльності;
 - СК10. Уміння свідомо обирати шляхи вирішення непередбачуваних проблем у професійній діяльності.
- **Програмні результати:**
 - ПР1. Музичну термінологію, основні концепції, теорії та загальну структуру музикознавчих наук.
 - ПР 17. Знаходити, обробляти та аналізувати інформацію з різних джерел (передусім – за допомогою цифрових технологій).
 - ПР 18. Демонструвати критичне ставлення до світоглядних теорій у процесі розв’язання соціальних і мистецько-професійних завдань.

3. Програма освітньої компоненти

Модуль 1. СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОГО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ХІХ СТОЛІТТЯ

Музична культура античності. Місце і функції музики в культурі Давньої Греції. Аеди, рапсоди. Грецька лірика. Оди. Афіїнська трагедія. Антична музично-теоретична думка.

Музична культура і мистецтво середньовіччя. Середньовічна церковна і світська музика як два напрямки професійної музичної творчості. Григоріанський антифонарій. Псалмодія, гімн, меса. Секвенції. Музичне мистецтво трубадурів, труверів та менестрелів. Розвиток музичної теорії.

Музичне мистецтво Ренесансу (XIV-XVII ст.). Культурно-історичні передумови виникнення жанру опери. Етапи формування жанру опери (оперні школи: Флоренція, Рим, Венеція, Неаполь). Становлення опери-seria, заснованої на міфологічних та історико-героїчних сюжетах. Інструментальна музика Відродження. Дж. Фрескобальді, А. Кореллі, А. Вівальді.

Початок XVII століття – час формування стилю барокко. Західноєвропейський інструменталізм XVII – першої половини XVIII ст. та його історичне значення. Творча спадщина Г.Ф.Генделя. Основні етапи і жанри творчості. Ораторія як найвище художнє досягнення Г.Ф.Генделя («Месія»). Інструментальна музика Г.Генделя: «Музика на воді», «Музика фейєрверку».

Історичне значення творчості І.С.Баха. Естетичні принципи та особливості його музичного стилю. Жанрова універсальність творчості. Органна (твори для органу), клавирна (інвенції, ДТК), кантатно-ораторіальна творчість Й. Баха.

Загальна характеристика художньо-естетичного напрямку “класицизм”. Поняття віденського класицизму. Й.Гайдн: світогляд та загальна ідейно-художня спрямованість його творчості. Становлення сонатно-симфонічного циклу.

Еволюція оперних та інструментальних жанрів творчості В.А.Моцарта. Опера "Весілля Фігаро". Сонати, Симфонія № 40 g-moll. "Реквієм".

Л. ван Бетховен – останній представник епохи класицизму. Ідеї Просвітництва та ознаки романтизму у його музиці. Симфонічна творчість. Симфонія № 5 c-moll. Увертюра "Егмонт". Заклик до свободи, рівенства і братства у 9 симфонії («Ода радості» Ф.Шіллера). Соната у творчості Бетховена: Соната № 8 "Патетична", №14 «Місячна»

Модуль 2. МИСТЕЦЬКІ ТЕЧІЇ У ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКІЙ КЛАСИЧНІЙ МУЗИЦІ XIX – XX СТОЛІТЬ

Романтизм як художній напрям, умови виникнення та його основні риси. Оновлення жанрів у романтичній музиці. Ф.Шуберт - перший композитор-романтик. Вокальна творчість. "Незакінчена" симфонія..

Р.Шуман, творча спадщина. «Карнавал» фортепіанний цикл романтичних мініатюр.

Ф. Шопен - засновник польської класичної музики. Мазурки, полонези, вальси – як високі зразки втілення національних танцювальних жанрів. Інші жнари його фортепіанної творчості.

Ф.Ліст та угорська музична культура. Дж. Верді – класик італійської опери. Опери Дж.Верді. Е.Гріг – представник норвезької класичної музики. Ж.Бизе як засновник французької реалістичної музичної драми: опера «Кармен». Оркестрова сюїта «Арлезіанка». Французька музична культура II половини XIX ст.: Гуно, Масне, Сен-Санс та ін.

Імпресіонізм в музиці К.Дебюсі та М.Равеля. Особливості образної тематики, музичної мови, жанрів. Західноєвропейський авангард XX століття: А. Шенберг, К. Штокхаузен, Д. Лігетті.

Модуль 3. СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК РОСІЙСЬКОГО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Шляхи становлення церковної і світської музики. Партесний спів. Духовний концерт. М.І.Глінка – засновник російської музичної класики. Оперна драматургія Глінки. «Іван Сусанін» та «Руслан і Людмила». Жанровий симфонізм: «Камаринська». Романси.

«Могутня купка»: склад об'єднання, естетична платформа, творчі принципи, просвітницька діяльність, спільність художніх засад. Керівна роль М.Балакірева.

П.Чайковський та його внесок у розвиток оперної, симфонічної, балетної та камерно-інструментальної музики. Оперы «Євгеній Онегін» Балет "Лускунчик". Фортепіанні цикли. Симфонії №4,6.

Становлення і розвиток російської класичної музики у XXст. Творча спадщина С. Прокоф'єва. Балет С. Прокоф'єва «Ромео і Джульєтта». Д. Шостакович – композитор-симфоніст.

4. Структура освітньої компоненти

Назви тем	Денна форма					
	Всього	у тому числі				
		Лк	Пр	Лаб	Інд	С.р.
	180	44	46			90
Тема 1.Музична культура античності та середньовіччя.	6	2				4
Тема 2. Музична культура Відродження.	8	2	2			4
Тема 3. Г. Гендель. Творчий доробок.	6	2	2			2
Тема 4. Творча спадщина Й.Баха	10	2	4			4
Разом	30	8	8			14
Тема 5. Віденська класична школа. Й.Гайдн.	8	2	2			4
Тема 6. Творчий доробок В. Моцарта	10	2	2			6
Тема.7. Творча спадщина Л.Бетховена	12	2	2			8
Разом за модулем 1	60	14	14			32
Тема 8. Творчий доробок Ф.Шуберта	10	4	2			4
Тема 9. Творча спадщина Р.Шумана	6	2	2			2
Тема 10 Фортепіанна творчість Ф.Шопена	14	4	4			6
Разом	30	10	8			12
Тема 11. Розквіт фортепіанних жанрів у XIX столітті як результат активізації концертно-виконавської діяльності композиторів	16	4	6			6

Тема 12. Музична культура Франції у II половині XIX століття.	14	4	4			6
Тема 13. Музичне мистецтво на межі XIX та XX ст. Імпресіонізм в творчості К. Дебюссі і М. Равеля	18	2	4			12
Тема 14. Західноєвропейський авангард XX століття	12	2	2			8
Разом за модулем 2	90	22	24			44
Тема 15. Розвиток церковної та світської музики в історії російського музичного мистецтва до XIX ст.	16	1				2
Тема 16. М. Глінка – засновник російської класичної музики	8	1	2			2
Тема 17. Прогресивна діяльність музичного гуртка „Могутня купка”. П.Чайковський	22	2	2			4
Тема 18. Творча спадщина С. Прокоф'єва.	10	2	2			4
Тема 19. Творчий доробок Д. Шостаковича	10	2	2			2
Разом за модулем 3	30	8	8			14
Разом	180	44	46			90

5. Теми лекційних занять (денна форма навчання)

№ п/п	Назва теми	кількість годин
1	Передумови становлення й розвитку західноєвропейського музичного мистецтва. Музична культура епохи Відродження.	4
3	Генії німецької музичної класики кінця XVII – I половини XVIII століття. Г. Гендель. Творчий доробок. Творча спадщина Й.Баха	4

4	Друга половина XVIII століття в історії західноєвропейської музичної культури. Віденська класична школа. Й.Гайдн.	2
5	Композитори Віденської класичної школи. Творчий доробок В. Моцарта. Творча спадщина Л.Бетховена	4
7	Західноєвропейська музика епохи романтизму першої половини XIX століття. Ф. Шуберт, Р. Шуман, Ф. Шопен.	10
8	Розквіт фортепіанних жанрів у XIX столітті як результат активізації концертно-виконавської діяльності композиторів	4
9	Музична культура Франції у II половині XIX століття Музичне мистецтво на межі XIX та XX століть. Імпресіонізм в творчості К. Дебюссі і М. Равеля.	6
10	Західноєвропейський авангард XX ст.	2
13	Розвиток церковної та світської музики в історії російського музичного мистецтва до XIX ст. М. Глінка – засновник російської класичної музики	2
14	Прогресивна діяльність музичного гуртка „Могутня купка”. Творча спадщина П. Чайковського	2
15	Творча спадщина С. Прокоф'єва	2
16	Творчий доробок Д. Шостаковича	2
Разом		44

6. Теми практичних/семінарських занять (денна форма навчання)

N з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Становлення і розвиток західноєвропейського музичного мистецтва до XVII ст. Музична культура XVII ст. Відродження	2
2	Музична культура Німеччини у період XVII – поч. XVIII ст. Гендель. Характерні риси композиторського стилю І.С. Баха.	6
3	Віденська класична школа.	6
4	Ф. Шуберт Р. Шуман Шопен	8
5	Розквіт фортепіанних жанрів у XIX столітті як результат активізації концертно-виконавської діяльності композиторів	6
6	Музична культура Франції у II половині XIX століття. Імпресіонізм в творчості К. Дебюссі.	8
7	Західноєвропейський авангард XX ст.	2
8	М. Глінка – засновник російської класичної музики	2
9	Прогресивна діяльність музичного гуртка „Могутня купка”. Провідні жанри творчої спадщини П. Чайковського	2
10	Генії XX століття: С. Прокоф'єв. Д.Шостакович	4
Разом		46

7. Самостійна робота (денна форма навчання)

N з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Становлення і розвиток західноєвропейського музичного мистецтва до XVII ст.	4
2.	Музична культура XVII ст. Відродження	4
3.	Музична культура Німеччини у період XVII – поч. XVIII ст. Творчий доробок Г. Генделя. Характерні риси композиторського стилю І.С. Баха	6
4.	Віденська класична школа. Й. Гайдн – засновник сонатно-симфонічного циклу.	4
5.	В. Моцарт – реформатор оперного жанру. Інструментальна творчість В. Моцарта.	6
6.	Образна тематика інструментальної спадщини Л. Бетховена.	8
7.	Ф. Шуберт - перший композитор-романтик.	4
8.	Р. Шуман – майстер музичного портрету.	2
9.	Шопен - засновник польської класичної музики.	6
10	Розквіт фортепіанних жанрів у XIX столітті як результат активізації концертно-виконавської діяльності композиторів	6
11	Музична культура Франції у II половині XIX століття.	6
12	Імпресіонізм в творчості К. Дебюссі і М.Равеля	12
13	Західноєвропейський авангард XX ст.	8
14	Шляхи розвитку російського музичного мистецтва до XIX ст. М. Глінка – засновник російської класичної музики	4
15	Прогресивна діяльність музичного гуртка „Могутня купка”. Провідні жанри творчої спадщини П. Чайковського	4
16	Провідні жанри творчого доробку С. Прокоф'єва. Д. Шостаковича	6
Разом		90

8. Методи навчання

Лекція, практичні заняття, бесіда, слухання та обговорення музики, проблемно-пошукові завдання, самостійна робота.

9. Оцінювання

Під час викладання освітньої компоненти «Історія зарубіжної музики» оцінювання здобувачів вищої освіти здійснюється відповідно до «Положення про критерії та порядок оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка згідно з Європейською кредитною трансферно-накопичувальною системою» https://zu.edu.ua/offic/ocinjuvannya_zvo.pdf.

Оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти за всіма видами навчальних робіт проводиться за поточним, модульним та підсумковим контролюми.

Шкала оцінювання знань здобувачів вищої освіти

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка	Оцінка за національною шкалою
			Пояснення
90 – 100	<i>Відмінно</i>	A	відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок
82-89	<i>Добре</i>	B	вище середнього рівня з кількома помилками
74-81		C	в цілому правильне виконання з певною кількістю суттєвих помилок
64-73	<i>Задовільно</i>	D	непогано, але з незначною кількістю недоліків
60-63		E	виконання задовольняє мінімальним критеріям
35-59	<i>Незадовільно</i>	FX	з можливістю повторного складання
0-34		F	з обов'язковим повторним курсом

Підсумкова оцінка з вивчених модулів (ПОМ) розраховується:

№ модулю	M _{%n} (відсоткове значення модулю навчальної компоненти)
Модуль 1	M_{%1} = 35
Модуль 2	M_{%2} = 35
Модуль 3	M_{%3} = 30
Сума	100

ЕКЗАМЕН

Оскільки формою підсумкового контролю освітньої компоненти є екзамен, то здобувачі вищої освіти в яких підсумкова оцінка з вивчених модулів (ПОМ) за семестр становить 60 і більше балів, мають право не складати екзамен. У такому разі підсумкова оцінка з вивчених модулів (ПОМ) = Екзаменаційній оцінці (ЕО) = Підсумковій оцінці (ПО).

$$ПОМ=ЕО=ПО$$

У випадку складання екзамену підсумкова оцінка (ПО) визначається як середнє арифметичне балів підсумкової оцінки з вивчених модулів (ПОМ) та екзаменаційної оцінки (ЕО).

$$ПО=(ПОМ+ЕО)/2$$

10. Методичне забезпечення

1. Навчальна програма з курсу.
2. Робоча програма з курсу.
3. Інструктивно-методичні матеріали з курсу.
4. Опорні конспекти лекцій, нотні матеріали, аудіо- та відео-диски.

11. Рекомендована література

Основна:

1. Бодак Я. Історія західноєвропейської музики від найдавніших часів до XVII століття: Навчальний посібник / Редакційна колегія: Я.Кеньо, З.Лельо, Б.Пиц. Дрогобич: Коло, 2017. 280 с.
2. Дідич С. Історія західноєвропейської музики: навчальний посібник / С. Дідич. – Кіровоград, МОН України, 2005. 226 с.
3. Каплієнко - Ілюк Ю.В. Історія світової музики : навчальний посібник/ Ю.В. Каплієнко – Ілюк .- Чернівці : Місто, 2015.- 240с.
4. Медриш І. Світова музична література: Підручник. Вип.1. Чернівці: Місто, 2016. 280 с.
5. Медриш І. Світова музична література: підручник. Вип. 2. Чернівці: «Місто», 2020. 448 с.
6. Павлишин С. Музика двадцятого століття: навч. Пос. Львів: Бак, 2005. 232 с.
7. Фількевич Г.М. Всесвітня історія музики / Навчальний посібник. К.: Стилос, 2006.
8. Чернова І.В., Горман О.П. Зарубіжна музика: історія, стилі, напрями: Навчальний посібник. Львів: НАСВ, 2016. 246 с.

Додаткова:

1. Гукова В. В. Світова музична література. Перший рік навчання / В.В.Гукова. - К. : Мелосвіт, 2006. 285 с
2. Епохи історії музики в окремих викладах: В 2 ч. / Пер. з нім. та ред.-упор. Ю.Є.Семенов. Ч.1. Арс-антика, Арс-нова, Гуманізм. Ренесанс. Одеса: «Будівельник», 2003. – 188 с.
3. Епохи історії музики в окремих викладах: В 2 ч. / Пер. з нім. та ред.-упор. Ю.Є.Семенов. Ч.2. Бароко, Класика, Романтика, Нова музика. Одеса: «Будівельник», 2004. 240 с.
4. Зав'ялова О. Історія західноєвропейської музики: навчальний посібник. Суми: Сумський державний педагогічний університет ім. А. Макаренка, 2003.
5. Кашкадамова Н. Історія фортепіанного мистецтва XIX сторіччя: Підручник. Тернопіль: АСТОН, 2006. 608 с
6. Савицька Н. Хронос композиторської життєтворчості. Львів: Сполом, 2008. 320 с.

7. Семікозов А. Опера та інструментальна музика в Італії першої половини XVII століття: розбіжності функціонування та аспекти взаємодії // Часопис Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського: наук. журн. / [гол. редактор В. І. Рожок]. К., 2012. № 1 (14). С. 155 – 16.
8. Чернова І.В. Історія зарубіжної музики: Американські композитори XX століття: Навч. посібник. Львів. 2010. 128 с.

Інтернет ресурси:

Бібліотека Житомирського державного університету імені Івана Франка: http://irbis.zu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_11/cgiirbis_64.exe Бібліотека українських підручників: <http://pidruchniki.ws/>. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського: <http://nbuv.gov.ua>

ПРОГРАМНИЙ ТЕМАТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ ЗА МОДУЛЯМИ

Модуль 1. Становлення і розвиток західноєвропейського музичного мистецтва до XIX століття.

Тема 1. Становлення і розвиток західноєвропейського музичного мистецтва до XVII століття.

Розквіт музики у період античності. Навчання музиці – складова частина громадянської освіти та виховання в Афінах, Спарті, Фівах. Демократичність музичного життя в Стародавній Греції., Мистецтво мандруючих співаків – аедів і рапсодів – визначне явище в культурі Греції (XI-YII століття до нашої ери). Нова етична і художня тематика (соціальна боротьба, класового протистояння, мотиви насолоди і захоплення безтурботністю життя) мистецьких творів у суспільстві рабовласників і рабів. Грецька лірика (YII-YI століття до нашої ери) – хорова, сольна, філософська, лірика кохання, громадянська, військова. Ода – новий жанр урочистої пісні-вітання (вітали переможців гімнастичних і музичних змагань).

Час блискучого розквіту науки, літератури, мистецтва. Народження афінської трагедії (Y століття до нашої ери) – втілення високо гуманістичних ідей епохи. Професійна музика – вокальна (багата на чоловічі одноголосні хори).

Основи теорії музики закладені Платоном (д.-грец. *Πλάτων*, 427 рік до нашої ери–347 рік до нашої ери), Аристотелем (д.-грец. *Αριστοτέλης*, 384 рік до нашої ери–322 рік до нашої ери), та

його учнем Аристоксеном (грец. *Ἀριστόξενος*, 360 рік до нашої ери – 300 рік до нашої ери). Буквена нотація греків. Тетрахорди як основа музичної системи греків (чотирьохзвучні мелодичні звукоряди, попарне поєднання яких утворювало „гармонії” (лади). Дорійський, фригійський, лідійський лади у народно-пісенному мистецтві Стародавньої Греції.

Учення греків про пізнавальне значення музики, її морально-виховну роль, акустичні, гармонічні, ритмічні закономірності, синтез мистецтв як світове досягнення для наступних тисячоліть. Музично-теоретичні поняття і терміни з часів Стародавньої Греції („музика”, „мелодія”, „гармонія”, ритм” та ін.) увійшли назавжди у понятійний апарат музичного мистецтва світу.

Середньовіччя – епоха феодалізму. Труднощі суспільно-історичної доби (важкий і кривавий період в історії людства - війни, нашествя варварів, хрестові походи, столітня війна XIV-XV століття). Жорстокість покарання селянських повстань проти феодалів. Формування могутності католицької церкви. Неоднозначність ставлення до музики у високих церковних колах. Спів як складова церковного культу, як двигун мелодико-інтонаційного розвитку вокально-хорового мистецтва в цілому.

Формування жанрів церковної католицької музики в країнах Західної Європи (IV-VII століття нашої ери) – Італія, Франція, Іспанія. „Григоріанський антифонарій” (збірка обіходних хорових піснеспівів) – результат систематизації церковних мелодій (автор – богослов, дипломат, прихильник музики і знавець візантійської культури папа Григорій I. (початок VII століття). Меса – основний жанр католицького богослужіння. Основні складові меси: *Kyrie eleison* – „Господи, помилуй!”, *Gloria in excelsis Deo* – „Слава у вишніх”, *Credo in unum Deum* – „Вірую”, *Sanctus* – „Свят”, *Benedictus* – „Благословен”, *Agnus Dei* – „Агнец Божий”.

Секвенції – нові форми „антигрегоріанських” течій – імпровізаційно-поетичні епізоди, які виконувалися між основними молитвами (виникли у IX-X столітті в середовищі монахів, як результат їхньої індивідуальної творчості). Знаменита секвенція „Dies irae” – „День гніву” (автор – монах Фома ордена Міноритів, XIII століття) – типовий пісенний зразок середньовіччя, використаний в музиці видатних композиторів: В. Моцарта, Г. Берліоза, Ф. Ліста, Д. Верді, П. Чайковського, С. Рахманінова.

Кінець XI століття – розділення музики на церковну й світську. Поява лицарства сприяла виникнення нового музично-поетичного руху у Франції „*art de trobar*” (мистецтво трубадурів) XII-XIII століття, у Германії – німецький міннезанг XII-XIV століття, а в XIV-XV століття – мейстерзингери.

Прогресивний розвиток професійної музики народжує перші жанри і форми світського багатоголосся, як то кондукт (вид багатоголосного співу, яким супроводжувалися масові вуличні заходи) і мотет (форма міської світської поліфонії (з XII століття).

Невмена нотація періоду раннього середньовіччя. Гвідо д'Ареццо (*Guido d'Arezzo*, 992-1050) – італійський теоретик, творець лінійної нотації.

Завдання для самостійного опрацювання:

1. Охарактеризувати мистецтво аедів і рапсодів.
2. Навести приклади грецької лірики.
3. Визначити основні риси афінської трагедії.
4. Становлення нотації.
5. Формування жанрів церковної католицької музики в країнах Західної Європи (IV-VII століття нашої ери) – Італія, Франція, Іспанія.
6. Меса – основний жанр католицького богослужіння.

Самостійне слухання творів:

1. Григоріанські піснеспіви, хорали (за вибором).
2. Приклади мистецтва трубадурів.

Тема 2: Музична культура Відродження.

Епоха Відродження поділяється на чотири періоди: Проторенесанс (кінець XIII – I половина XIV століття.), Раннє Відродження (XIV століття), Високе Відродження (кінець XV та перша третина XVI століття.) та Пізнє Відродження (середина і друга половина XVI століття). Культуротворча активність італійських міст-держав. Епоха Данте Аліґ'єрі, Петрарки, Рабле, Рафаеля, Дюрера, Мікеланджело, Брунелескі та інші.

Розквіт меси – монументального вокально-інструментального жанру церковної музики, зразка поліфонічного багатоголосся кінця XIV століття (Гійом Машо –*Guillaume de Machaut*, 1300-1377).

Народнописенна творчість – джерело професійної духовної і світської музики (італійські мадригали і канцони, французькі багатоголосні пісні (*chansons*), англійські арії і балади, іспанські романси та інші жанри світської інструментальної музики).

Опера – найвище досягнення у музичному мистецтві епохи Відродження. Оперні школи:

- Флорентійська: Якопо Пері (*Jacopo Peri, 1561-1633*), Джуліо Каччині (*Giulio Caccini, 1551-1618*);
- Римська: Стефано Ланді (*Stefano Landi, 1587-1639*), Лорето Вітторі (*Loreto Vittori, 1604-1670*), Антоніо Аббатіні (*Antonio Maria Abbatini, 1595-1679*);
- Венеціанська: Клаудіо Монтеверді (*Claudio Monteverdi, 1567-1643*), Франческо Каваллі (*Pietro Francesco Cavalli, 1602-1676*), Марко Антоніо Честі (*Marco Antonio Cesti, 1623-1669*);
- Неаполітанська: Алессандро Скарлатті (*Pietro Alessandro Gaspare Scarlatti, 1660-1725*).

Становлення прогресивних жанрів і форм інструментальної музики у XVII столітті в Італії. Органна музика в контексті церковного богослужіння. Церковні концерти – нова демократична форма музикування. Джироламо Фрескобальді (*Girolamo Frescobaldi, 1583-1643*) засновник італійської органної школи.

Скрипкове мистецтво – кульмінація розвитку інструментального мистецтва Італії у XVII столітті. Перша скрипкова школа – Венеція (Антоніо Вівальді (*Antonio Lucio Vivaldi, 1678-1741*), наступна – Болонья (Арканджело Кореллі (*Arcangelo Corelli, 1653-1713*)). Майстри виготовлення струнних інструментів яким немає рівних і нині – Н. Амати (*Nicola Amati, 1596-1684*), А. Страдіварі (*Antonio Giacomo Stradivari, 1644-1737*), Д. Гварнері (*Guarneri, Bartolommeo-Giuseppe, 1698-1744*)).

Завдання для самостійного опрацювання:

1. Ознайомлення з творчістю К. Монтеверді, Д. Фрескобальді, А. Кореллі, А. Вівальді (конспект біографій композиторів та список творів по жанрах з виділенням провідних).
2. Від давньогрецької трагедії до опери. Провідні оперні школи Італії.
3. Італійське *bel canto*.
4. Розвиток органної музики в контексті церковного богослужіння.
5. Скрипкове мистецтво – кульмінація розвитку інструментального мистецтва Італії у XVII столітті.

Самостійне слухання творів:

1. Уривки з опер К. Монтеверді;
2. Мадригали італійських композиторів;
3. Органні твори Дж. Фрескобальді.
4. Концерти А. Вівальді, А. Кореллі.
5. Мадригали та уривки з опер К. Монтеверді.

Тема 3: Музична культура Німеччини у період XVII – початку XVIII століття.

Творчий доробок Г. Генделя.

Характерні риси композиторського стилю І.С. Баха

Німеччина (XVII-XVIII століття) – феодальна країна з низьким рівнем розвитку економіки і політики, розділена на велику кількість самостійних частин (курфюршества, графства), які знаходились під владою бюргерів, курфюрстів і німецького князівства. Всенародним лихоліттям була Тридцятирічна війна 1618-1648 рр. Все це, безумовно, перешкоджало розвитку політики, економіки, науки, культури, мистецтва. Разом з тим, Німеччина XVII ст. ознаменована такими іменами, як Я. Бьом, І. Кеплер, Г. Лейбниц, І. Бах, які заклали фундаментальні основи для виникнення величної німецької науки, культури другої половини XVIII століття.

Гамбург – головний культурний центр країни, місто з високим рівнем життя, колыска німецької опери (перша опера – „Дафна” Г. Шютца, 1627). Під впливом духу Відродження німецька опера пережила невдалий досвід поєднання грецької міфології із сучасними поглядами та інтересами німецької публіки. Шістдесят років існування гамбургської опери завдяки Г. Телеману (*Georg Philipp Telemann*, 1681-1766 (більше 20 опер) і Р. Кайзеру (*Reinhard Keiser*, 1673-1739) (біля 120 опер). Нестабільна, економічно і політично недосконала Німеччина того часу не здатна була ствердити і зберегти національну оперу.

Орган – провідний інструмент у період розквіту німецького бароко, до якого позитивно ставилася церква (протестантський хорал не міг існувати без органного супроводу). Творчість видатних німецьких органістів І. Пахельбеля, С. Шейдта (Галле), А. Рейнкена,

Д. Букстехуде стала тією основою, на якій виросло органне мистецтво Г.Генделя і Баха.

Георг Фрідріх Гендель (*Georg Friedrich Händel*, 1685-1759) – геніальний композитор, диригент, органіст, клавесиніст, суспільний діяч – національний художник Німеччини і, водночас, національний митець Англії.

Творчий доробок. Опера та ораторія – провідні жанри його творчості. Г. Гендель – реформатор ораторіального жанру: „Ізраїль в Єгипті”, „Месія”, „Самсон”, „Іуда Маккавей”. Опері: „Аріадна” – міфологічна, „Юлій Цезар” – героїчна, „Альцеста” – казкова.

Три групи інструментальної музики:

1. Твори для клавесину та органу (три збірника сюїт);
2. Камерна музика для різних інструментів у супроводі чембало або невеликого ансамблю: concerti grossi в двох opus'ax: op. № 3 – 6 концертів, а в op. № 6-12 концертів.
3. Оркестрові твори: „Музика на воді”, „Музика фейєрверку”, симфонії, увертюри.

Клавірна та органна музика Г. Генделя тісно пов'язана з його концертною діяльністю, тому яскрава, артистична, імпровізаційна, національно забарвлена.

Тематика. Біблейські сюжети, в яких уславлюється пафос боротьби і героїзму, мужність народу, прагнення свободи і незалежності.

Стиль. Неперевершений майстер хорового письма, який зумів поєднати гомофонно-гармонічний і поліфонічний (вільний) стиль викладу. Г. Гендель працював у, так званому, «галантному» стилі, що був перехідним від бароко до класицизму. Геніальний методист особливого роду: його мелодика сольного співу відповідає творчій природі пристрасного проповідника-протестанта, мова якого спрямована до широких народних мас (енергійна, велична, рельєфна, має чітке й просте ритмічне оформлення, сценічно пластична і відповідає музичному образу. Інтонаційно-жанровою основою мелосу творів Г. Генделя є німецький, англійський, італійський фольклор.

Отже, Г. Гендель – композитор-монументаліст, майстер плакатної техніки письма, реформатор жанру ораторії, новатор в жанрі оркестрової музики.

Йоган Себастьян Бах (*Johann Sebastian Bach*, 1685-1750) – геніальний німецький композитор, органіст, скрипаль, клавесиніст, педагог.

Творчий доробок. Вокально-симфонічна (кантати, ораторії, пасіони), органна (хоральні прелюдії, фантазії, токати, фуги), клавірна (Англійські та Французькі сюїти, Добре темперований клавір, інтенції тощо), оркестрова (Бранденбурзькі концерти тощо), камерно-ансамблева музика (партити, сонати, тріо-сонати тощо).

Тематика. Бах – композитор-філософ, майстер морально-етичної лірики, все життя уславлював любов як найвищу цінність людського існування.

Стиль. Поліфонічний, барочний. Композитор – методист, майстер строгої та вільної поліфонії. Провідна поліфонічна форма – fuga. Засновник рівномірної темперації строю, що дозволило широко використовувати хроматизми, енгармонізми, відхилення і модуляції. Опора на мажоро-мінор, але за потребою використовує окремі звороти зі старовинних ладів (міксолідійського, лідійського, дорійського, фригійського).

I. Бах зумів створити свій індивідуально неповторний стиль, який не мав і не має аналогів нині. Мова його музики дещо складна для поверхового сприймання, тому що спрямована не лише на емоції слухача, а сповнена великої інтелектуальної сили і вимагає активної роботи мислення. Тому мистецтво I. Баха вражає художньою значущістю і красою.

Завдання для самостійного опрацювання:

1. Ознайомлення з творчістю Й. Баха, Г. Генделя (конспект біографій композиторів та список творів по жанрах з виділенням провідних).
2. Кантатно-ораторіальний жанр в творчості Г. Генделя.
3. Інструментальна творчість Й. Баха.
4. Кантати, ораторії, пасіони Й.Баха.

Самостійне слухання творів:

1. Бах I. Хроматична токати і fuga *d moll*, інвенції (чотири за вибором студента), прелюдія і fuga (*C dur*, *c moll*, *B dur*) з першого тому „Добре темперованого клавіру” та *f moll* з другого тому ДТК, Італійський концерт, Брандербурський концерт №3, хоральні прелюдії, «Пристрасті за Матфієм» (уривки), «Пристрасті за Іоанном» (уривки).

2. Гендель „Музика на воді”, „Музика феєрверку”. „Алілуя” з ораторії „Месія”.

Тема 4. Віденська класична школа.

Й.Гайдн – засновник сонатно-симфонічного циклу.

Друга половина XVIII століття – ствердження нового мистецького напрямку – класицизму – мистецтва героїчної громадянськості. У музичному мистецтві найвищий рівень розвитку класицизму представляє віденська класична школа, яка увібрала передовий досвід різних національних музичних культур і стала глибоко національним явищем австрійської музики. Саме фольклор багатонаціональної австрійської імперії склав інтонаційну основу професійної музики композиторів-класиків: Й. Гайдна, В. Моцарта, Л. Бетховена.

Одним із досягнень віденської класичної школи є ствердження трьох-чотирьохчастинного сонатно-симфонічного циклу в галузі інструментальної музики (симфонія, соната, концерт, камерний ансамбль). Тісний зв'язок професійного і народного мистецтва визначив пріоритет гомофонно-гармонічного мислення (на основі функціональної взаємодії акордів тоніки, субдомінанти і домінанти) та періодичності і симетричності мелодико-ритмічних структур з кадансовим завершенням форми.

Мистецтво класицизму відображало ідеї епохи Просвітництва, сповнені високого гуманізму, оптимізму і життєздатності. В музиці композиторів-класиків втілено громадянські ідеї суспільства, образи природи, картини з народного життя, радість і роздуми, душевні переживання людей.

Йозеф Гайдн (*Franz Joseph Haydn*, 1732-1809) – видатний австрійський композитор, перший представник віденської класичної школи.

Творчий доробок. Опери, вокально-інструментальна (ораторії «Створення світу», «Пори року») та інструментальна (симфонічна - симфонії, концерти; камерна – сонати для фортепіано, а також дуети, тріо, квартети) музика. Провідний жанр творчості – симфонія: 104 симфонії, з яких 12 „Лондонських” і 6 „Паризьких” симфоній, „Прощальна симфонія”, програмні симфонії – „Ранок”, „Полудень”, „Вечір”, „Дитяча симфонія” тощо.

Новаторство Й. Гайдна полягає у ствердженні сонатно-симфонічного циклу – це наявність трьох-чотирьох контрастних частин, об'єднаних єдиним художнім задумом.

Перша частина – сонатне *allegro*, основу якого складають головна і побічна теми, які мають пісенно-танцювальний характер і відрізняються лише тоніко-домінантовим тональним співвідношенням.

Друга частина – це складна тричастинна або варіаційна структура – повільна, задумливо-мрійлива, зосереджена, часто пісенна, іноді в характері маршу.

Третя частина – це менует (менуєти композитора якісно відрізняються від салонних менуетів і часто втілюють характер сільського танцю). У такий спосіб композитор демократизує аристократичний танець і наповнює його народним запалом, бадьорістю, жвавістю.

Фінал циклу сповнений яскраво виражених жанрових образів. Швидкий темп, сонатна форма (або рондо-соната), жанрово-танцювальна основа, – все це змальовує темпераментну картину масового народного свята.

Новаторство Й. Гайдна стосується і оркестрового складу. Композитор застосовує парний склад оркестру – 2 флейти, 2 фагота, 2 валторни, 2 труби, 2 літавр і струнний квінтет (кларнет вибірково). Провідна роль в оркестрі належить першим скрипкам часто за участю флейт і гобоїв.

Тематика. Вишуканість салонного аристократизму, розважально-побутові образи, народна пісенно-танцювальна музика, картини природи.

Стиль. Класичний: гомофонно-гармонічний виклад, пісенно-танцювальна основа мелодичного розвитку, чітка структура музичної форми, функціональна визначеність гармонії.

Завдання для самостійного опрацювання:

1. Життєвий шлях Й.Гайдна (конспект біографії композитора та список творів по жанрах з виділенням провідних).
2. Кантатно-ораторіальний жанр в творчості Й. Гайдна.
3. Камерно-інструментальна творчість Й. Гайдна.

Самостійне слухання творів:

1. Симфонія №104.

2. Ораторія «Створення світу» (уривки).
3. Сонати Й.Гайдна (за вибором).

Тема 5. В. Моцарт – реформатор оперного жанру. Інструментальна творчість композитора.

Вольфганг Амадей Моцарт (*Wolfgang Amadeus Mozart*, 1756-1791) – геніальний австрійський композитор другої половини XVIII століття, другий представник віденського класицизму.

Творчий доробок. Опери («Весілля Фігаро», «Дон-Жуан», «Чарівна флейта» та інші), вокально-інструментальна (кантати, ораторія, реквієм тощо) та інструментальна (симфонічна – 41 симфонія, концерти, оркестрові мініатюри; фортепіанна – сонати, варіації, п'єси; камерна – дуети, тріо, квартети, квінтети), вокальна (арії, пісні, ансамблі, хори) музика.

Принципи оперної реформи В.А. Моцарта: лаконізм лібрето, цілісність музики і драматичної дії, поліжанровість (мішані форми оперних жанрів - опера-seria, опера-buffa, зингшпиль), підпорядкованість номерної структури опери драматургічному розвитку, масштабність ансамблевих сцен, наскрізний розвиток дії, індивідуальна неповторність сольних музичних характеристик діючих осіб.

Інструментальна творчість композитора розвивалася у тісній єдності з його оперними творами. Вона представлена різними жанрами: симфонічним, концертним, оркестрової мініатюри, фортепіанним, камерним. Найкращі симфонії композитора створені у 1788 році – це №39 (*Es dur*) – танцювальна-побутова з незначним героїко-драматичним напруженням, № 40 (*g moll*) – лірико-драматична і № 41 – „Юпітер” (*C dur*) – епічна.

Фортепіанна спадщина тісно пов'язана з виконавською діяльністю композитора і сповнена світлого ліризму. Це сонати, варіації, рондо, а також твори імпровізаційного характеру – фантазії.

Тематика. У центрі художнього світу В.А. Моцарта — людська особистість, яку він розкриває як лірик і як драматург, прагнучи до художнього відтворення об'єктивної сутності людського характеру. Також в його музиці відображено вишуканість салонного аристократизму, розважально-побутові картини, образи природи,

розмаїття танцювальних ритмів, лірика почуттів, казково-фантастичні картини.

Стиль. Класичний: гомофонно-гармонічний виклад, пісенно-танцювальна основа мелодичного розвитку, чітка структура музичної форми, функціональна визначеність гармонії.

Завдання для самостійного опрацювання

1. Життєвий шлях В. Моцарта (конспект біографії композитора та список творів по жанрах з виділенням провідних).
2. В. Моцарт – реформатор оперного жанру. Розбір опери «Весілля Фігаро» (історія написання, структура, діючі особи та їх музичні характеристики);
3. Жанри інструментальної музики А. Моцарта;
4. Меса в творчості композитора.

Самостійне слухання творів:

1. В. Моцарт опера „Весілля Фігаро”;
2. Симонія № 40;
3. Сонати № 5, 15;
4. „Маленька нічна серенада”;
5. Реквієм.

Тема 6. Образна тематика інструментальної спадщини Л. Бетховена.

Грандіозний революційний переворот у Франції (1789) розпочав процес всебічної демократизації суспільного життя Європи і зумовив визначні зміни у музичному мистецтві. Революційне натхнення народних мас знаходило вихід у створенні нових художніх жанрів. Музичне мистецтво перетворилось у суспільну силу, в активний засіб громадського людського виховання. Її ідейний зміст присвячувався одній темі – пафосу революції, вітчизні. З палаців та театрів музика вийшла відкриті площі, десятки тисяч слухачів ставали музикантами – виконавцями. Поховання народних героїв перетворювалися у масові процесії.

Людвиг ван Бетховен (*Ludwig van Beethoven, 1770-1827*) – геніальний німецький композитор XVIII століття. У творчості цього композитора закарбувалось велике пробудження народів, героїка та

драматизм революційної епохи. Світогляд Л. Бетховена формувався під дією революційного руху, що розповсюдився в передових колах суспільства на межі XVIII-XIX століть. Протест проти соціального гноблення і деспотизму визначив провідне направлення німецької філософії, літератури, поезії, театру та музики.

Творчий доробок. Інструментальна (9 симфоній, увертюри: «Егмонт», «Коріолан», «Леонора», фортепіанні сонати: «Патетична», «Місячна», «Апасіоната» та інші, камерні твори: концерти, дуети, тріо, квартети) музика, опера «Фіделіо», пісні на вірші різних поетів, обробки народних пісень..

Тематика. Героїко-драматичні образи, бурні пристрасті та безкінечна мрійливість, театральна драматична патетика і лірична сповідь, картини природи та сцени буденного життя. психологія нової людини наділеної глибоким інтелектом.

Стиль. Класичний, але Л. Бетховен представляє новий вид класицизму: свобода розвитку в сонатній формі, багатство та різноманітність музичного тематизму, підпорядкованість засобів художній драматургії твору, композиційна цілісність, монументальність. Наявність романтичних тенденцій.

Завдання для самостійного опрацювання

1. Життєвий шлях композитора (конспект біографії та список творів по жанрах з виділенням провідних).
2. Сонатно-симфонічний цикл у творчості Л. Бетховена.
3. Історія написання «Місячної сонати».
4. Тематизм симфонічної творчості Л. Бетховен.

Самостійне слухання творів:

1. Л. Бетховен Сонати № 8, 14, 17, 23.
2. Симфонії 5, 6, 9.
3. Увертюра „Егмонт”.

Модуль 2. МИСТЕЦЬКІ ТЕЧІЇ У ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКІЙ КЛАСИЧНІЙ МУЗИЦІ XIX – XX СТОЛІТЬ **Тема 7. Ф. Шуберт – перший композитор-романтик.**

Романтизм – мистецький напрям, що прийшов на зміну класицизму. Якщо класицизм – це мистецтво громадянськості, то

романтизм – це мистецтво людської душі. Поразка революції і, як наслідок – репресії, гоніння. Центром уваги художника нового часу стає лірика почуттів. Основні риси музики епохи романтизму: лірика в усіх її проявах (кохання, трагедійність, філософія, психологія тощо), образи природи через призму погляду митця, алегоричність образів природи та поширення пейзажної лірики, жанрово-побутові музичні замальовки. Провідний жанр – мініатюра. Класичні музичні жанри представлені в ліричному контексті. Провідним жанром стає пісня (романсу).

Франц Шуберт (*Franz Peter Schubert*, 1797-1828) – геніальний австрійський композитор XIX століття, який своєю творчістю відкриває епоху романтизму.

Творчий доробок. Провідний жанр – вокальний (пісня (понад 600 пісень): балада «Лісовий цар», три вокальні цикли – «Прекрасна мірошничиха» і «Зимовий шлях» на слова В. Мюллера, «Лебедина пісня» на слова Л. Рельштаба, Г. Гейне та І. Зейдля), симфонічні твори (симфоній (9), увертюри (8)), фортепіанні твори (музичні моменти, експромти, танці, сонати), вокально-оркестрові твори (меси, кантати, ораторії, реквієм тощо), опери, камерні ансамблі.

Тематика. Лірика почуттів, психологізм внутрішнього світу людини, яка втратила свої світлі ідеали, розчарування, самотність, трагедійність, образи природи, жанрові народно-побутові сценки, таємничі духовні процеси нашого внутрішнього духовного життя...

Стиль. Романтична програмність: глибоко виразна хвилеподібна мелодійність, тембральна барвистість, мелодизована фактура, колористично багата гармонія, темпова агогіка, гнучка динаміка, домашнє музикування форма музичного спілкування.

Завдання для самостійного опрацювання

1. Життєвий шлях композитора (конспект біографії та список творів по жанрах з виділенням провідних).
2. Загальна характеристика трьох вокальних циклів Ф. Шуберта.
3. Образна тематика інструментальної творчості композитора.
4. Фортепіанна мініатюра в творчості Ф. Шуберта.

Самостійне слухання творів:

1. Пісні з циклів та окремі вокальні мініатюри на слова німецьких поетів (за вибором студента).
2. Фортепіанні мініатюри (за вибором студента).

3. «Незакінчена симфонія»
4. Сонати (за вибором студента).

Тема 8. Р. Шуман – майстер музичного портрету.

Роберт Шуман (*Robert Schumann*, 1810-1856) – видатний німецький композитор XIX століття, другий представник епохи романтизму XIX століття.

Творчий доробок. Провідна галузь творчості – вокальна та інструментальна музика: ряд вокальних циклів («Любов і життя жінки», «Любов поета», «Мірти» тощо), фортепіанна музика (мініатюри, «Альбом для юнацтва», «Карнавал», Варіації Abegg, «Метелики», Симфонічні етюд тощо), симфонічна музика (4 симфонії, 2 увертюри), камерні ансамблі.

Тематика. Романтична програмність: світ людських почуттів, лірико-драматичний психологізм, пристрасть, ідеальний світ мрій, фантазій і поетичних задумів, музичний портретист.

Стиль. Романтична програмність, глибоко виразна хвилеподібна мелодійність, тембральна барвистість, мелодизована фактура, колористично багата гармонія, темпова агогіка, гнучка динаміка, але більше гостроти, напруженості, пристрастей мінливість емоційних станів.

Завдання для самостійного опрацювання

1. Життєвий шлях композитора (конспект біографії та список творів по жанрах з виділенням провідних).
2. Загальна характеристика вокальних циклів Р. Шумана
3. Образна тематика фортепіанної творчості композитора.

Самостійне слухання творів:

1. Пісні з циклів та окремі вокальні мініатюри на слова німецьких поетів (за вибором студента).
2. Фортепіанні цикли мініатюр (за вибором студента).
3. Віденський карнавал.
4. Симфонічні етюд.

Тема 9. Шопен - засновник польської класичної музики.

Фридерік Шопен (pl. – *Fryderyk [Franciszek] Chopin*, іноді *Szopen*; fr. – *Frédéric [François] Chopin*, 1810-1849) – геніальний польський композитор, піаніст епохи романтизму XIX століття.

Творчий доробок. Провідний жанр – фортепіанна музика (прелюдії, мазурки, полонези, ноктюрни, вальси, етюдів, балади, скерцо, сонати, експромти тощо), а також концерти, камерні ансамблі, пісні.

Тематика. Емоційне розмаїття лірики кохання, пейзажна, героїко-драматична лірика.

Стиль. Романтична жанрова узагальнена програмність, імпровізаційність, глибоко прониклива, чуттєва мелодійність, імпровізаційно-мелодизована фактура, колористично барвиста гармонія, темпова агогіка, ритміка особливого ділення, гнучка динаміка, витончена педалізація.

Завдання для самостійного опрацювання

1. Життєвий шлях композитора (конспект біографії та список творів по жанрах з виділенням провідних).
2. Образна тематика фортепіанної творчості композитора.
3. Фортепіанна мініатюра в творчості Ф. Шопена (розмаїття жанрів).

Самостійне слухання творів:

1. Фортепіанні твори Ф. Шопена різних жанрів (за вибором студента).

Тема 10. Розквіт фортепіанних жанрів у XIX столітті як результат активізації концертно-виконавської діяльності композиторів

Ференц Ліст (*Liszt Ferenc*, 1811-1886) – геніальний угорський композитор, піаніст XIX століття.

Творчий доробок. Провідний жанр творчості – фортепіанна музика (19 «Угорських рапсодій» 12 "трансцендентних етюдів", три цикли невеликих п'єс під назвою "Роки мандрів", «Мефісто-вальс»). Творець нового фортепіанного жанру – транскрипцій і парафраз. Оркестрова музика («Прелюди», «Прометей», «Фауст-симфонія»,

«Орфей» тощо), концерти для фортепіано з оркестром, духовні твори (меси, псалми, ораторію та інші).

Тематика. Національні угорські традиції, духовність, образи природи, лірика кохання.

Стиль. Романтичний, заснований на народних угорських пісенно-танцювальних мелодіях (вербункош), концертний – технічна блискучість, фактурна насиченість або витонченість, гармонічне розмаїття акордових фарб, хроматизмів, яскрава динаміка, принцип контрасту, целотонні послідовності, політональність, атональність та інші елементи, більш типові для музичного імпресіонізму.

Едвард Гріг Хагеруп (*Edvard Hagerup Grieg*, 1843-1907) – норвезький композитор XIX століття, музичний діяч, піаніст, диригент.

Творчий доробок. Провідний жанр – фортепіанна музика («Ліричні п'єси» в 10 зошитах, норвезькі танці тощо), камерно-інструментальна музика, пісні, романси, музика до драми Г. Ібсена «Пер Гюнт» та трагедії Б. Бернсона «Сігурд Хрестоносець», незакінчена опера «Олаф Трюгвасон».

Тематика. Образ батьківщини, норвезьких казок, легенд, картини норвезької природи, лірика почуттів, народні танці Норвегії.

Стиль. Романтичність почуттів, світла лірика, народність, утвердження волі, лірико-драматичні емоції: лаконізм форми і музичних засобів, простота і доступність музичної мови, особливі інтонації норвезького народного мелосу (використання підвищеного IV ступеня тональності, лідійського і дорійського ладів, пентатоніки), органні пункти.

Завдання для самостійного опрацювання

1. Життєвий шлях композиторів (конспект біографії та список творів по жанрах з виділенням провідних).
2. Образна тематика фортепіанної творчості композиторів.
3. Фортепіанна мініатюра в творчості Е. Гріга.
4. Фортепіанний концерт ля мінор.
5. Симфонічна сюїта «Пер Гюнт»
6. Імпровізаційність у фортепіанній музиці Ф. Ліста.
7. Оркестрові твори Ф. Ліста.

Самостійне слухання творів:

1. Фортепіанні твори Ф. Ліста та Е. Гріга різних жанрів (за вибором студента).
2. Гріг Е. „Пер Гюнт”. Ліричні п'єси, Фортепіанний концерт *a moll*.
3. Ф. Ліст Рапсодії (за вибором студента).

Тема 11. Музична культура Франції XIX століття.

Гостра криза у французькій музичній культурі другої половини XIX століття (після революції 1848 р.). Період поширення розважальних жанрів.

Ж. Оффенбах (*Jacques Offenbach*, справжнє прізвище *Якоб Ебершт Jacob Eberst*, 1819-1880) – видатний композитор, класик французької оперети.

Творчий доробок. Провідний жанр – оперета («Прекрасна Олена», «Паризьке життя», «Перикола», «Робинзон Крузо», «Розбійники», «Чорний корсар» та інші).

Тематика творів: сатира, сарказм, гумор, лірика, щирість почуттів.

Стиль. Романтичний, ліричний, розважальний.

Шарль Гуно (*Charles François Gounod*, 1818-1893) – французький композитор, диригент, засновник ліричної опери, музичний критик.

Творчий доробок. Провідний жанр – опера («Фауст», «Сафо», «Мірей», «Ромео і Джульєтта» та інші). також автор, ораторій («Спокута», «Смерть та життя»), кантат («Фернан»), мес, симфоній, мотетів (Ave Maria Бах-Гуно).

Тематика творів. Духовна, релігійна, комічна, лірика почуттів (кохання).

Стиль. Романтичний в основі на класичному мисленні.

Жорж Бізе (*Alexandre-César-Léopold Bizet*, 1838-1875) – видатний французький композитор-романтик XIX століття.

Творчий доробок. Провідний жанр – опера. Автор 6 опер («Дон Прокопіо», «Іван Грозний», «Джаміле», «Кармен» та інші), симфонічних творів (Симфонія *C dur*, симфонія «Рим», «Маленька оркестрова сюїта», увертюра «Батьківщина», оркестрова сюїта «Арлезіанка» та інші), фортепіанні твори (Великий концертний вальс, 6 п'єс «Пісня Рейну»,

капричіо “Фантастичне полювання”, “Хроматичні варіації” та інші), твори для фортепіано в 4 руки та пісні.

Тематика творів. Лірика почуттів, образи природи танцювальні замальовки.

Стиль. Романтичний, ліричний, пісенно-танцювальний.

Сезар Франк ((*César Franck*, 1822-1890) – видатний французький композитор, органіст-імпровізатор, у творчості якого втілена висока ідея морального удосконалення особистості.

Творчий доробок. Симфонічні твори («Еоліди» – симфонічна поема, «Симфонічні варіації» для фортепіано та оркестру, симфонія *d moll*, “Психея” – симфонічна поема для оркестру і хору та інші), камерно-інструментальні («Спокута» – поема-симфонія для сопрано, хору та оркестру тощо), органні (6 п’єс для великого органу, Збірка “44 невеликі п’єси” для органу, збірка “Органіст”, 3 хорали для великого органа тощо), фортепіанні (Прелюдія, хорал і фуга; Прелюдія, арія і фінал; Перша балада тощо), ораторіальні («Руфь» – біблійська еклога для солістів, хору та оркестру, «Заповіді блаженства» – ораторія для солістів, хору та оркестру, «Реввека» – біблійська сцена для солістів, хору та оркестру тощо), оперні («Гульда», «Гізела», «Наймит з ферми» та інші).

Тематика творів. Церковні мотиви, духовні ідеали, біблійські сюжети.

Стиль. Поєднання поліфонічного та гомофонно-гармонічного викладу.

Камілл Сен-Санс (*Charles Camille Saint-Saëns*, 1835-1921) – видатний французький композитор кінця XIX початку XX століття був багатогранною особистістю. Піаніст-віртуоз, диригент, критик К. Сен-Санс цікавився літературою, астрономією, зоологією, ботанікою, любив багато подорожувати

Творчий доробок. 11 опер (“Жовта принцеса”, “Сріблястий дзвіночок”, “Самсон і Даліла”, “Варвари” тощо), симфонічні твори (три симфонії (третя – “Симфонія з органом”), симфонічні поеми – “Фаетон”, “Танець смерті” та інші.), концерти (5 фп., 2 скрипкових, віолончельний та ін.), вокальні твори (біля 100 романсів, ряд хорів, меса, Різдвяна ораторія, Реквієм тощо), літературні твори (збірка статей “Гармонія та мелодія”, “Портрети і спогади” та інші).

Тематика. Міфологічна, пейзажно-поетична, лірична, споглядальна.

Стиль. Романтично-імпресіоністичний.

Жюль Масне (*Jules Massenet*, 1842-1912) – видатний французький композитор, якому вдалося ще за життя завоювати світову славу. Сучасники називали Ж. Масне «поетом жіночої душі», оскільки він вмів тонко розкрити внутрішній світ жінки.

Творчий доробок. 25 опер, 3 балети («Іспанія», «Вертуха» тощо) оркестрові сюїти («Помпея», «Угорські сцени», «Феєричні сцени») та інші інструментальні твори, музика до театральних вистав і твори кантатно-ораторіального жанру («Єва», «Нарцис», «Іспанія» та інші).

Тематика. Лірика почуттів, міфологія, жанрові картинки, образи природи.

Стиль. Романтичність, лірика почуттів, поетика пейзажних замальовок.

Завдання для самостійного опрацювання:

1. Життєвий шлях композиторів (конспект біографії та список творів по жанрах з виділенням провідних).
2. Історія написання одного з творів композиторів (за вибором студента)

Самостійне слухання творів:

1. Ж. Оффенбах уривки з оперет (за вибором студента).
2. Ш. Гуно опера «Фауст» (уривки).
3. Ж. Бізе опера «Кармен» (уривки).
4. С. Франк прелюдія, фуга варіації.
5. К. Сенс-Санс Фортепіанний концерт №2, «Карнавал тварин».

Тема 12. Імпресіонізм в творчості К. Дебюссі.

Французький музичний імпресіонізм виник внаслідок поширення цього художнього напрямку в образотворчому мистецтві (імпресіонізм – течія французького живопису останньої третини XIX століття, назва якого походить від франц. – *impression* – враження). Народження цього мистецького напрямку зумовлене виставкою, влаштованою у 1874 р. такими “незалежними”

художниками-живописцями, як К. Моне, Е. Мане, О. Ренуар, К. Піссарро. Е. Дега та ін.

Клод Дебюссі (*Claude-Achille Debussy* 1862-1918) – видатний композитор II половини XIX століття, перший представник французького музичного імпресіонізму.

Творчий доробок. Провідний жанр – інструментальна музика: фортепіанна (“Бергамаська сюїта”, “Маленька сюїта” для фортепіано в 4 руки, “Вечір у Гренаді”, “Сади під дощем”, “Острів радощів”, “Дитячий куточок”, “Ящик з іграшками”, 24 прелюдії, 12 етюдів тощо), камерно-інструментальна (Струнний квартет, соната для віолончелі і фортепіано, сонати для флейти, арфи, альту; соната для скрипки фортепіано та ін.), симфонічна (прелюд “Відпочинок фавна після полудня”, “Ноктюрни”, “Море” (з 3-х частин: “На морі від світанку до полудня”, “Гра хвиль”, “Розмова вітру з морем”), “Образи”, куди входить відома “Іберія”), а також камерно-вокальна: романси на слова французьких поетів-символістів (П. Верлен, П. Луїс, Ш. Бодлер та інші) і опера (“Пелєас і Мелізанда” за М. Метерлінком).

Тематика. Яскраві жанрові сценки, портретні замальовки, колористичний пейзаж.

Стиль. Сюїтна структура композиції, імпровізаційність, перевага чистих тембрів з посиленням колористичної функції кожної групи оркестру та окремих інструментів, особливо дерев’яні духові та арфа (разом з тим, струнна група втрачає своє провідне значення). К. Дебюссі – творець нового фортепіанного стилю, який характеризується багатоплановістю фактури, складністю ладо-гармонічної мови, прихованістю мелодії, примхливою ритмікою, витонченою динамікою, особливою педалізацію.

Завдання для самостійного опрацювання:

1. Імпресіонізм як художній напрям у мистецтві кінця XIX – початку XX століття.
2. Ознайомлення з творчістю. К. Дебюссі, М. Равеля (конспект біографій композиторів та список творів по жанрах із виділенням провідних).
3. Особливості музичної мови композиторів-імпресіоністів.
4. Проаналізувати цикл фортепіанних п’єс «Дитячий куточок» К. Дебюссі.

Самостійне слухання творів:

1. Дебюссі К. „Море”, „Місячне сяйво”, прелюдії, «Дитячий куточок».
2. Равель М. „Болеро”, „Хореографічний вальс”.

Тема 13: Західноєвропейський авангард XX століття

Кінець XIX – початок XX століття – криза ідейних і стильових течій. Відбувається оновлення, формування нових стилів і художніх напрямків.

Експресіонізм – різновид модерну характеризується розірваністю свідомості, неврівноваженістю індивідуальності, дисгармонійністю особистості. Експресіонізм у музиці вперше емоційно виразив різні стани й роздуми людини, пов'язані з афектованою стороною психіки – настрої жаху, відчаю, безсилля.

Атональна музика, тобто музика без чітко визначеної тональності – творчість композиторів нововіденської школи: А. Шенберга та його учнів Берга і Веберна. “12-тонова система” А. Шенберга – *додекафонія*.

Музик-хольний жанр і джаз у творчості композиторів групи «Шести»: Артюр Онеггер, Жорж Орік, Даріус Мійо, Франсис Пуленк, Луї Дюрей, Жермен Тайфер.

- „*конкретна музика*” (1948-1951) – музика створена з натуральних звуків: шумів (машин, потягів, різних сигналів, людських криків тощо). Наприклад, П. Шеффер „Етюд із залізничною дорогою”, „Симфонія для однієї людини”.
- „*електронна музика*” (1950-1957) – музика, яка створювалася завдяки переробці натуральних шумів електронними інструментами. Важливою можливістю цих дослідів було створення так званих чистих звуків – звуків без обертонів – темброутворювального фактору. В цих експериментах проглядалося дві тенденції: 1) пошук нових музичних фарб; 2) спроба замінити музику абстрактними звуковими конструкціями. Наприклад, Х. Аймерт „Глокеншпиль, Етюд на звукові суміші”, А. Пуссер „Сейсмограма”, Л. Беріо „Мутація” тощо.
- „*алеаторика*” (1951-1962) – композиторська техніка, що ґрунтується на факторі випадковості і непередбаченості (є кілька уривків, порядок, темп, характер виконання яких визначає виконавець). Зрозуміло, що таке комбінування елементів

призводить до відсутності музичного смислу. Створення музики за допомогою техніки – алеаторики – не потребує ніякої підготовки і композиторських навичок. Наприклад, К. Штокхаузен, П. Бульоз, Ф. Донатоні та інші.

- „*пуантилізм*” (1952-1961) – техніка, що базується на комбінаціях ізольованих звуків, які не співвідносяться з певною музичною системою. Окремі звукові точки не утворюють ні тем, ні мотивів, ні мелодій, ні гармоній. Наприклад, П. Бульоз „Структури” для двох фортепіано, „Молоток без майстра” для голосу та шести інструментів.
- „*сонористика*” (1958-1962) – барвисті пласти музичних співзвуч без ритмічного оформлення, неосмислені потоки звукових фарб, калейдоскоп звукових ефектів. Наприклад, Д. Лігеті „Явища” для оркестру, „Атмосфери” для оркестру, Реквієм тощо.
- „*медитативна музика*” (1968) – мала на меті перенести психіку слухача у сферу, так званої, вищої свідомості. Музикант в ідеалі є медіум, який вловлює ультразвуковий шум, звукові „хвилі”, „ритми” тощо. Наприклад, К. Штокхаузен „Медитація” для вокального секстету.

Окрім того: „концентрична музика”, пародія – „інструментальний театр”, „мінімальна музика”, музика за математичними проектами, музика для підготовленого роялю (з сурдинами на струнах) та інші.

Завдання для самостійного опрацювання:

1. Ознайомлення з творчістю. Д. Мійо, Ф. Пуленка. А. Шенберга, К. Штокхаузена, Д. Лігетті (конспект біографій композиторів та список творів по жанрах з виділенням провідних).
2. А. Шенберг – композитор нового покоління.
3. Додекафонія – новий спосіб музичного письма.
4. Експерименти в музиці ХХ століття. К. Штокхаузен, Д. Лігетті
5. Спілка французьких композиторів – Група „шести”.

Самостійне слухання творів:

1. Твори Д. Мійо, Ф. Пуленка. А. Шенберга, К. Штокхаузена, Д. Лігетті (за вибором студента).

Модуль 3. СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК РОСІЙСЬКОГО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Тема 14. Шляхи розвитку російського музичного мистецтва до XIX століття. М. Глінка – засновник російської класичної музики.

Витоки російської класичної музики сягають у старовинні обряди слов'янських племен. Доба Київської Русі - це період, коли закладалися основи розвитку російської літератури, скульптури, графіки, професійного музичного мистецтва. Прийняття християнства (988 р.) зумовило активне будівництво храмів, монастирів, породило потребу у внутрішньому оздобленні церков та удосконаленні обряду богослужіння (з'являються самобутні зразки церковного співу – знаменного). Розвиток Володимиро-Суздальського князівства зумовлює розквіт церковного співу.

У другій половині ХУІІ ст. знаменний спів заклав основи для ствердження нового багатоголосного стилю *партесного співу*, який, в свою чергу, став фундаментом хорової музики *a cappella*. Результатом розвитку стало народження нового жанру – хорового, а згодом духовного концерту (М. Березовський, Д. Бортнянський).

Світська музика також своїм корінням уходить у часи розквіту Київської Русі. Світське музикування розвивалося у традиційних народних іграх, масових святкуваннях, розвагах князівської знаті (мистецтво скоморохів). У літературних пам'ятках ХІ ст. зустрічаються відомості про скоморохів.

В епоху Петра І у 30-40 роки ХУІІІ століття музика виходить на самостійний шлях розвитку. Опановуються опера, соната, симфонія, кантата, сюїта. При царському дворі та домах аристократії влаштовуються камерні концерти, формуються хорові капели, оркестри, оперні трупи. Жанром, який повністю відповідав ідеалам російської аристократії стала італійська опера-*seria*, розквіт якої припав на 40-50 роки ХУІІІ ст.

Розвивається музична освіта: створюються музичні класи при Академії мистецтв, Московському університеті, Московському будинку виховання, інститутах, ліцеях, пансіонах.

XIX століття – епоха розвитку романтизму в російській музиці. Романтизм відобразив незадоволеність молодого покоління навколишньою суспільною дійсністю, волелюбні прагнення до незалежності, протести проти соціального насильства. Значний вплив на російську музику здійснила поезія О. Пушкіна. Російська музика в

пушкінський період піднялася на новий ідейно-художній рівень і в творчості М. Глінки набула загальнонаціонального значення.

Михайло Іванович Глінка (1804-1857) – видатний російський композитор XIX століття – засновник класичної музики.

Творчий доробок. Провідні жанри творчості – оперна («Іван Сусанін», «Руслан і Людмила»), симфонічна («Камаринська», Вальс-фантазія та ін.) і вокальна (романси на слова російських поетів) музика.

Тематика. Історично-соціальні мотиви, легендарні образи, пейзажні замальовки, лірика почуттів.

Стиль. Романтизм. Лірична мелодійсність на основі яскравих жанрово виражених народних пісенно-танцювальних інтонацій.

Завдання для самостійного опрацювання:

1. Ознайомлення з творчістю М. Глінки. (конспект біографії композитора та список творів по жанрах з виділенням провідних).
2. Симфонічна творчість М.Глінки. Іспанські увертюри. Камаринська, Вальс-фантазія.
3. Історія написання опер М. Глінки „Іван Сусанін” та „Руслан і Людмила”.
4. Романси.

Самостійне слухання творів:

1. Опера М. Глінки „Іван Сусанін” (уривки)
2. Опера М. Глінки „Руслан і Людмила” (уривки).
3. „Камаринська”, Іспанські увертюри, Вальс-фантазія.
4. Романси (за вибором студента).

Тема 15. Прогресивна діяльність музичного гуртка „Могутня купка”. Провідні жанри творчої спадщини П. Чайковського.

Друга половина XIX століття зумовлена кризою у суспільно-політичному житті Росії. У музичному середовищі з'являється організація музично-просвітницького характеру під назвою «Могутня купка». До її складу увійшли М. Балакирев (очільник), М. Мусоргський, О. Бородін, М. Римський-Корсаков, Ц. Кюї. Вона мала різні назви: «Нова російська музична школа, «Балакирівський гурток» «П'ятірка».

Мілій Олексійович Балакирєв (1837-1910) – видатний російський композитор XIX століття, 18-літній засновник музичного гуртка «Могутня купка», піаніст, диригент, громадський діяч.

Творчий доробок. Оркестрові твори (Увертюра на теми трьох російських пісень», симфонічна поема «Тамара», «У Чехії» дві симфонії тощо), романси та пісні («Іспанська пісня на сл. М. Михайлова, Лицар на сл. К. Вільде, «Грузинська пісня на чл. О. Пушкіна та ін.), твори для фортепіано (Ісламей: Східна фантазія, соната b-moll, Думка, Сім мазурок, новелетта та ін.), транскрипції на теми відомих композиторів (на тему «Жайворонка», «Арагонську хоту» М. Глінки, Неаполітанська пісня Ф. Ліста та ін.), хорові твори (Колискова пісня, дві билини, кантата, мазурка Шопена).

Тематика. Пейзажна картинність, лірика кохання, жанрова характерність, барвистість і розмаїття образів різних національних культур Росії та зарубіжжя.

Стиль. Романтизм, програмність, лірика, віртуозність, опора на інтонації національного мелосу.

Модест Петрович Мусоргський (1839-1881) – геніальний російський композитор XIX століття, член музичного гуртка «Могутня купка», 18-літній гвардійський офіцер Преображенського полка.

Творчий доробок. Провідний жанр – опера. Опери («Борис Годунов», «Хованщина»), фортепіанні твори та цикл «Картинки з виставки», вокальні цикли «Дитяча», Пісні та танці смерті», окремі пісні та романси, оркестрові твори («Іванова ніч на Лисій горі», Інтермецо, скерцо *B-dur* та ін.)

Тематика Історико-соціальні образи, музичні портрети, жанрово-танцювальні картинки, драматичні композиції.

Стиль. Драматичний реалізм, індивідуально виражена самобутність національного російського стилю.

Олександр Порфирійович Бородин (1833-1887) – видатний російський композитор XIX століття, член музичного гуртка «Могутня купка», вчений-хімік – автор біля 40 праць з хімії.

Творчий доробок. Опера «Князь Ігор» (в основу якої покладено «Слово о полку Ігоревім»), три симфонії (3-тя симфонія незакінчена), симфонічна картина «У Середній Азії», два квартети, камерно-інструментальні ансамблі, фортепіанних мініатюр, з яких 7 п'єс об'єднані в «Маленьку сюїту», а також 17 романсів і пісень.

Тематика. Історико-легендарні образи, народний епос, східні мотиви, картини природи.

Стиль. Класичний, героїко-епічний симфонізм, національна самобутність російського стилю.

Микола Андрійович Римський-Корсаков (1844-1908) – геніальний композитор-мариніст, диригент, педагог, член музичного гуртка «Могутня купка», суспільний діяч, прибічник передових демократичних ідей і прагнень.

Творчий доробок. 15 опер («Снігуронька», «Садко», «Царева наречена» та інші), інструментальні твори (сюїта «Шехеразада», «Анчар», Іспанське каприччіо та інші), романси ("На пагорбах Грузії", "Ялина і пальма", "Східний романс", "Заклинання", "Для берегів вітчизни» та інші), камерно-інструментальної музики.

Тематика. Філософія буття людини, природи і мистецтва, фольклор, казки, народні обряди, ідеал духовності народно-національного буття, картини природи.

Стиль Синтез реалістичного і романтичного, поетизація, естетика прекрасного.

Цезар Антонович Кюї (1835-1918) – видатний російський композитор XIX століття, член музичного гуртка «Могутня купка», музичний критик, інженер-топограф, генерал, професор одночасно трьох військових академій: генерального штабу, інженерної та артилерійської.

Творчий доробок. Опер «Сарацин», «Син мандарина» та інші (у тому числі дитячих – «Червона шапочка, «Кіт у чоботях» та інші); твори для оркестру та інструментальних ансамблів, хори, романси.

Тематика Мистецькі образи, картини природи, пейзажні замальовки.

Стиль Романтичний, поетизація образів природи, лірика кохання.

Петро Ілліч Чайковський – геніальний російський композитор XIX століття, прибічник музичного гуртка «Могутня купка».

Творчий доробок 10 опер («Євгеній Онегін», «Черевички», «Мазепа», «Пікова дама», 3 балети («Спляча красуня, «Лускунчик», «Лебедине озеро»), 6 симфоній, фортепіанна музика (цикли – «Дитячий альбом», «Пори року»), увертюри, романси.

Тематика. Психологія почуттів, образи природи, філософські роздуми, конфлікт людини і суспільства, художника і дійсності, вічне трагічне протиріччя життя і смерті.

Стиль. Романтичний з особливостями психологічного реалізму, лірико-драматичний.

Завдання для самостійного опрацювання:

1. Ознайомлення з творчістю композиторів Могутньої купки (конспект біографій композиторів та список творів по жанрах з виділенням провідних).
2. Інструментальна творчість М. Балакирева.
3. М. Мусоргський: історія написання опери «Борис Годунов», «Картинки з виставки».
4. О. Бородин: історія написання опери «Князь Ігор».
5. М. Римський-Корсаков опери «Снігуронька», «Царева наречена» (історії створення).
6. П. Чайковський історія написання «Дитячого альбому» та циклу «Пори року», опери «Євгеній Онегін», симфоній 4, 6.

Самостійне слухання творів:

1. М. Балакірев «Ісламей».
2. Мусоргський опера «Борис Годунов» (уривки), «Картинки з виставки», «Іванова ніч на Лисій горі», романси (за вибором студента).
3. Опера «Князь Ігор» О. Бородіна (уривки).
4. М. Римський-Корсаков опери «Снігуронька», «Царева наречена» (уривки).
5. П. Чайковський «Дитячий альбом» та цикл «Пори року», опера «Євгеній Онегін» (уривки), симфонії № 4, 6.

**Тема 16. Провідні жанри творчого доробку
С. Прокоф'єва, Д. Шостаковича.**

Сергій Сергійович Прокоф'єв (1891 - 1953) – геніальний композитор, піаніст ХХ століття.

Творчий доробок. 8 опер («Любов до трьох апельсинів», «Війна і мир» та інші), 7 балетів («Ромео і Джульєтта», «Попелюшка» та інші), 7 симфоній, інструментальні концерти, вокально-симфонічні твори,

симфонічні сюїти, сонати, твори для фортепіано, романси, музика до вистав і кінофільмів.

Тематика. Історична, казкова, образи природи, жанрові картинки, лірика почуттів.

Стиль. Витончена лірика, модерн, опора на фольклор, політональність.

Дмитро Дмитрович Шостакович (1906- 1975) – один із найвизначних композиторів XX століття, піаніст, педагог і громадський діяч.

Творчий доробок. Симфонії (15; серед них «Першотравнева», «Ленінградська», «1905»), опери («Ніс», «Катерина Ізмайлова», «Цигани» та ін.), балети (сатиричний балет „Болт”,) ораторія „Пісня про ліси”, 10 поем для хору а capella на слова поетів-революціонерів кінця XIX – початку XX ст., обробки для хору: 10 російських народних пісень, цикл „З єврейської поезії”, 24 прелюдії для фортепіано, концерти, інструментальні ансамблі.

Тематика історичний патріотизм, внутрішній світ людини, що бореться проти зла і насилля, сарказм над людськими вадами.

Стиль. Політональність, мелодизація на основі фольклору, мелодекламаційність, поліфонічність, додекафонія.

Завдання для самостійного опрацювання:

1. Ознайомлення з творчістю композиторів (конспект біографій та список творів по жанрах з виділенням провідних).
2. Історія написання балету «Ромео і Джульєтта» С. Прокоф'єва.
3. Інструментальна творчість С. Прокоф'єва.
4. Історія написання «Ленінградської симфонії» Д. Шостаковича, опери «Катерина Ізмайлова»

Самостійне слухання творів:

1. Балет «Ромео і Джульєтта» С. Прокоф'єва.
2. Симфонія №7, «Швидкоплинності» С. Прокоф'єва.
3. «Ленінградська симфонія» Д. Шостаковича, опера «Катерина Ізмайлова» (уривки).

Методичні поради до створення тематичних презентацій:

1. Презентація має наступні тематичні вектори:
 - а) життєвий шлях композитора (з прикладами написаних у різні періоди життя музичних творів);
 - б) загальна характеристика творчості композитора систематизована по жанрах з музичними відео-прикладми на кожен жанр. У кінці презентації узагальнений список творів композитора по жанрах з прикладами творів;
 - в) Детальна характеристика певної галузі творчості композитора, наприклад, оперної, камерно-вокальної, фортепіанної симфонічної балетної тощо з відео-прикладми;
 - г) Історія написання і виконання одного музичного твору композитора. Відео-приклад, у тому числі різної інтерпретації.
2. На початкових слайдах слід вказати мистецький напрям, до якого належить творчість композитора, загальна характеристика епохи, провідна тема творчості.
3. Фото мають відповідати тексту на слайді.
4. Текст на слайдах повинен бути адаптований, лаконічний, змістовний.
5. На прикінцевих слайдах мають бути узагальнені висновки.
6. Останній слайд «Дякую за увагу!»

Методичні поради до музикознавчого аналізу творів:

1. Визначити тематично-образно сферу музичного твору.
2. Дати загальну характеристику драматургії, композиції, форми.
3. Окреслити формотворчі засоби, структурні елементи музичної форми.
4. Охарактеризувати засоби музичної виразності:
 - Мелодія;
 - Метро-ритм;
 - Ладо-тональність;
 - Гармонія;
 - Фактура;
 - Динаміка;
 - Тембри.
5. Визначити специфічні риси композиторського стилю.
6. Узагальнити висновки.

Список творів для музикознавчого аналізу

1. Бах І. прелюдія і фуга С dur, с moll з першого тому „Добре темперованого клавіру”;
2. Моцарт В. Симфонія № 40 (І частина);
3. Моцарт В. опера „Весілля Фігаро”;
4. Моцарт В. фортепіанна соната № 5;
5. Моцарт В. „Реквієм”;
6. Бетховен Л. Фортепіанні сонати № 8, 14;
7. Бетховен Л. увертюра „Егмонт”;
8. Бетховен Л. „Елізі”;
9. Бетховен Л. симфонія № 5 (І частина);
10. Шуберт Ф. „Лісовий цар”, романси „Ave Maria”;
11. Шуберт Ф. Фортепіанні мініатюри (музичний момент, експромт, серенада);
12. Шуман Р. фортепіанний цикл „Метелики”;
13. Шопен Ф. мазурки (а moll. F dur op. 68 № 2, 3);
14. Шопен Ф. полонез (А dur);
15. Шопен Ф. етюди (№ 12, 13);
16. Шопен Ф. прелюдії (№ 4, 7);
17. Шопен Ф. ноктюрни (f moll, e moll);
18. Шопен Ф. вальси (cis moll, a moll, Es dur);
19. Верді Дж. „Травіата”;
20. Бізе Ж. „Кармен”;
21. Гріг Е. „Пер Гюнт”;
22. Глінка М. „Іван Сусанін”;
23. Глінка М. „Руслан і Людмила” (уривки);
24. Глінка М. „Камаринська”;
25. Глінка М. Романси: „Не щебечи соловейку», „Не спокушай мене», «Я пам’ятаю мить чудову», «В крові горить огонь бажання»;
26. Мусоргський М. „Борис Годунов”;
27. Мусоргський М. „Картинки з виставки” (2 на вибір студента);
28. Бородин О. „Князь Ігор”;
29. Бородин О. Романс «Для берегов отчизны дальній», «Спящая княжна»;
30. Римський-Корсаков М. „Снігуронька” (уривки);
31. Римський-Корсаков М. Опера “Царева наречена”;
32. Римський-Корсаков М. „Шехеразада”;

33. Чайковський П. „Євгеній Онєгін”;
34. Чайковський П. симфонії № 4, 6;
35. Чайковський П. Балет «Лускунчик» (уривки);
36. Чайковський П. „Пори року”;
37. Римський-Корсаков М. Романси: „О чем в тиши ночей»;
38. Чайковський П. «Ни слова, о друг мой!»;
39. Рахманінов С. Романси: „Бузок”, „Проходить все”, „Сон”, „Весняні води”, „Острівець”;
40. Прокоф’єв С. „Ромео і Джульєтта”;
41. Прокоф’єв С. «Швидкоплинності» (2 на вибір студента);
42. Шостакович Д. „Ленінградська” симфонія” (1 част.).

Методичні поради до написання рефератів.

1. Представити мінімум десять джерел та наукової літератури.
2. Скласти план реферату, виходячи зі структурної побудови тематизму: від узагальнення до деталізації.
3. Охарактеризувати художні аспекти епохи, мистецького напрямку та розкрити їх втілення в темі.
4. Викласти історичні аспекти теми. Передумови. Традиції.
5. Розкрити сутність основних понять теми з наведенням музичних прикладів та їх теоретичним обґрунтуванням.
6. Формат реферату – комп’ютерна презентація.
7. Наявність додатків по темі: фото, ноти, аудіо- та відеозаписи.
8. Власне виконання музичних творів (по можливості).

Тематика рефератів:

1. Виникнення італійської скрипкової школи.
2. К. Монтеверді – композитор-драматург.
3. Італійське bel canto.
4. Оперний театр La Scala.
5. Історія виникнення теорії музики як науки.
6. Від давньогрецької трагедії до опери.
7. Мандруючі музиканти Західної Європи.
8. Опера-seria. Опера-buffa.
9. Орган. Органна музика добахівського періоду.
10. Музично-естетичне виховання у Стародавній Греції.
11. Музика епохи бароко.

12. Величні ораторії Г. Генделя. Сутність реформи.
13. Органна музика Й.Баха.
14. Інвенції Й.Баха.
15. Пассіони Й.Баха.
16. Класицизм як мистецький напрям.
17. Сонатно-симфонічний цикл. Сонатне allegro.
18. В. Моцарт – реформатор оперного жанру.
19. Реквієм В.Моцарта.
20. Камерно-інструментальна музика В. Моцарта.
21. Л. Бетховен. „Героїчна симфонія”.
22. Ідеї французької буржуазної революції у творчості Л. Бетховена.
23. Історія створення «Місячної сонати».
24. „Зимовий шлях” Ф. Шуберта.
25. Камерно-вокальна творчість Р. Шумана.
26. Р. Вагнер – оперний реформатор.
27. Дж. Россіні „Севільський цирульник”.
28. Е. Гріг. Фортепіанний концерт а moll.
29. Патріотичні ідеї в музиці Ф. Шопена.
30. Особливості музичної мови композиторів-імпресіоністів.
31. А. Шенберг – композитор нового покоління.
32. Додекафонія – новий спосіб музичного письма.
33. Експерименти в музиці ХХ століття.
34. Музичний авангард ХХІ століття.
35. Г. Малер. Симфонічна спадщина.
36. Історія розвитку знаменного співу.
37. М. Березовський і Д. Бортнянський – великі майстри хорового концерту.
38. Значення балетних сцен опер М. Глінки для виникнення російської балетної школи.
39. Романс – провідний жанр в музиці доглінківського періоду.
40. М. Балакірєв та гурток „Могутня купка”.
41. Пісні та романси М. Мусоргського.
42. О. Даргомижський – композитор-портретист.
43. М. Римський–Корсаков – видатний майстер оркестровки.
44. Симфонічні твори М. Римського –Корсаков

45. Казка в творчості М. Р
46. П. Чайковського. Цикл „Пори року”. «Дитячий альбом»
47. Балет „Лускунчик”.
48. Балет „Лебедине озеро”.
49. Симфонія №1 „Зимові мрії”.
50. Діяльність РМТ.
51. Камерно-вокальні твори С. Рахманінова.
52. Особливості фортепіанного стилю О. Скребіна.
53. Творча спадщина І. Стравінського.
54. Меценатська діяльність С. Дягілева.
55. С. Прокоф'єв. Оперна творчість.
56. С. Прокоф'єв – концертуючий піаніст.
57. Камерно-вокальні твори Д. Шостаковича.
58. Опера в творчості Д. Шостаковича.
59. Балет „Спартак” А. Хачатуряна.
60. Творчість Р. Щедрина.

14. Рекомендована література

Основна:

1. Бодак Я. Історія західноєвропейської музики від найдавніших часів до XVII століття: Навчальний посібник / Редакційна колегія: Я. Кеньо, З.Лельо, Б.Пиц. Дрогобич: Коло, 2017. 280 с.
2. Дідич С. Історія західноєвропейської музики: навчальний посібник / С. Дідич. – Кіровоград, МОН України, 2005. 226 с.
3. Каплієнко - Ілюк Ю.В. Історія світової музики : навчальний посібник/ Ю.В. Каплієнко – Ілюк .- Чернівці : Місто, 2015.- 240с.
4. Медриш І. Світова музична література: Підручник. Вип.1. Чернівці: Місто, 2016. 280 с.
5. Медриш І. Світова музична література: підручник. Вип. 2. Чернівці: «Місто», 2020. 448 с.
6. Павлишин С. Музика двадцятого століття: навч. Пос. Львів: Бак, 2005. 232 с.
7. Фількевич Г.М. Всесвітня історія музики / Навчальний посібник. К.: Стило, 2006.
8. Чернова І.В., Горман О.П. Зарубіжна музика: історія, стилі, напрями: Навчальний посібник. Львів: НАСВ, 2016. 246 с.

Додаткова:

9. Гукова В. В. Світова музична література. Перший рік навчання / В.В.Гукова. - К. : Мелосвіт, 2006. 285 с
10. Епохи історії музики в окремих викладах: В 2 ч. / Пер. з нім. та ред.-

- упор. Ю.Є.Семенов. Ч.1. Арс-антика, Арс-нова, Гуманізм. Ренесанс. Одеса: «Будівельник», 2003. – 188 с.
11. Епохи історії музики в окремих викладах: В 2 ч. / Пер. з нім. та ред.-упор. Ю.Є.Семенов. Ч.2. Бароко, Класика, Романтика, Нова музика. Одеса: «Будівельник», 2004. 240 с.
 12. Зав'ялова О. Історія західноєвропейської музики: навчальний посібник / О.К. Зав'ялова. Суми: Сумський державний педагогічний університет ім. А. Макаренка, 2003.
 13. Кашкадамова Н. Історія фортепіанного мистецтва ХІХ сторіччя: Підручник. Тернопіль: АСТОН, 2006. 608 с
 14. Савицька Н. Хронос композиторської життєтворчості. / Н. Савицька. - Львівська національна музична академія М.В. Лисенка. Львів : Сполом, 2008. 320 с.
 15. Семікозов А. Опера та інструментальна музика в Італії першої половини ХVІІ століття : розбіжності функціонування та аспекти взаємодії / Анатолій Семікозов // Часопис Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського : наук. журн. / [гол. редактор В. І. Рожок]. К., 2012. № 1 (14). С. 155 – 16.
 16. Чернова І.В. Історія зарубіжної музики: Американські композитори ХХ століття: Навч. посібник. Львів. 2010. 128 с.

Інтернет ресурси:

Бібліотека Житомирського державного університету імені Івана Франка: http://irbis.zu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_11/cgiirbis_64.exe
Бібліотека українських підручників: <http://pidruchniki.ws/>.
Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського:
<http://nbuv.gov.ua>

За потребою:

1. Галацкая В. Музыкальная литература зарубежных стран. Вып.1 – 5 Москва: Музыка, 1972-1978.
2. Конен В. История зарубежной музыки. Москва: Музыка, 1981.– 533 с.
3. Русская музыкальная литература. Вып. IV. / Под общ. Ред. М.К. Михайлова, Э.Л. Фрид. Ленинград: Музыка, 1977. 256 с.
4. Русская музыкальная литература: Учебн. Пособие. / Общ. ред. Э.Л. Фрид. Вып. 2. Изд. 5. Ленинград: Музыка, 1978. 286 с.
5. Русская музыкальная литература: Учебное пособие. / Общ. ред. Э.Л. Фрид. Вып 1. Изд. 8-е. Ленинград: Музыка, 1983. 288 с.
6. Друскин М. История зарубежной музыки: Учеб. пособие. Вып. 4: Вторая половина ХІХ века. изд. 5-е. Москва.: Музыка, 1980. 528 с.
7. Житомирський Д.В., Леонтьева О.Т., Мяло К.Г. Западный музыкальный авангардизм после второй мировой войны. Москва: Музыка, 1989. 300 с.
8. Кабалевський Д.Б. Прекрасне пробуджує добре. Статті, доповіді, виступи. / Переклад з рос. Г. Тищенко. Київ: Музична Україна, 1978. 288 с.

9. Левашева О., Келдыш Ю., Кандинский А. История русской музыки. Т. I, изд. 3 доп. Москва: Музыка, 1980. 623 с.
10. Левик В. История зарубежной музыки. Вып.2 II пол. XVIII века. Москва: Музыка, 1980. 277 с.
11. Розеншильд К. История зарубежной музыки. Вып. I. Москва: Музыка, 1978. изд 4-е. 543 с.
12. Сергей Сергеевич Прокофьев / Сост. Очаковская О. Москва: Музыка, 1990. 159 с.
13. Советская музыкальная литература. / Ред. М. Риттик. Вып. 1: Учеб. для музыкальных училищ. – 5-е изд. Москва: Музыка, 1981. – 559 с.
14. Соловцов А. Н.А. Римский-Корсаков: Монография. 3-е перераб. изд. Москва: Музыка, 1984. 400 с.
15. Тараканов М. Е. Творчество Родиона Щедрина. Москва: Советский композитор, 1980. 328 с.
16. Хентова С. М. Шостакович. Жизнь и творчество. Ленинград: Советский композитор, 1985. 657 с.

Навчально-методичне видання

Олійник Світлана Василівна

**Історія зарубіжної музики: методичні рекомендації
до організації самостійної роботи студентів**

Комп'ютерна верстка

Оригінал-макет